

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УДК 811.161.2

Т.Ю. Лисиченко

ХАРКІВСЬКІ ЛІНГВІСТИЧНІ ТРАДИЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА СВІТОВОГО МОВОЗНАВЧОГО ДОСВІДУ

У статті визначено домінуючі риси наукової школи харківських мовознавців, що об'єднують представників Харківської лінгвістичної традиції та їхні набуття в єдине явище в історії українського та світового мовознавства, вирізняють Харківську філологічну школу серед інших творчих колективів дослідників-філологів різних поколінь. Починаючи з предтечі Харківської філологічної школи та завершуючи її сучасним станом і перспективами, простежено особливості, що характеризують шлях розвитку наукової думки в царині лінгвістики в Харкові, такі як відкритість, широка філологічна спрямованість, тісний зв'язок із практичною діяльністю, динамічність.

Ключові слова: наукова школа, Харківська лінгвістична традиція, культурно-історичні передумови, філологічна спрямованість, відкритість, динамічність.

Лисиченко Т.Ю. Харьковские лингвистические традиции в контексте современно-го национального и мирового языковедческого опыта. В существующих научных исследованиях, посвященных Харьковской филологической школе, в основном представлены результаты анализа данной научной традиции в аспекте изучения фигур ее основоположника А.А. Потебни и плеяды ученых, которые своей профессиональной деятельностью продолжали определенные им направления в лингвистике, с целью анализа их научных достижений и учебной деятельности. Обобщение результатов и выводов таких работ в статье дало возможность определить доминантные черты научной школы харьковских языковедов, объединяющие представителей Харьковской лингвистической традиции и их научные достижения в единое явление в истории украинского и мирового языкознания и выделяющие Харьковскую филологическую школу среди других творческих коллективов исследователей-филологов разных поколений. Начиная с предтечи Харьковской филологической школы и заканчивая ее современным состоянием и перспективами, прослежены особенности, характеризующие путь развития научной мысли в области лингвистики в Харькове, среди которых основными являются открытость, широкая филологическая направленность, тесная связь с практической деятельностью, динамичность.

Ключевые слова: научная школа, Харьковская лингвистическая традиция, культурно-исторические предпосылки, широкая филологическая направленность, открытость, динамичность.

Lysychenko T.Y. Kharkiv Linguistic Traditions in the Context of Contemporary National and World Linguistic Experience. The existing scientific studies on the Kharkiv philological school mainly contain the results of the analysis of the scientific tradition in the aspect of studying the figure of its founder A. Potebnya and a galaxy of scientists who continued his directions in linguistics in order to analyze their scientific achievements and learning activities. Summary of results and conclusions of such works in the article made it possible to identify the dominant features of the scientific school of Kharkiv linguists, uniting representatives of the Kharkiv linguistic traditions and scientific achievements into a single event in the history of Ukrainian and world linguistics

and to emit Kharkiv philological school among other creative teams of philologists from different generations. Since the forerunner of Kharkiv philological school and finishing its current state and prospects it was traced the features that characterize the way of development of scientific thought in the field of linguistics in Kharkiv, among which the main ones are openness, broad philological orientation, a close connection with the practical activity, dynamism.

Keywords: *scientific school, Kharkiv linguistic tradition, cultural and historical background, broad philological orientation, openness, dynamism.*

Сучасне мовознавче знання свідчить, що мова як явище знаходиться в постійному процесі розвитку (можливість і швидкість змін на окремих мовних рівнях різняться, та вони відбуваються і є невідворотними). Разом із мовою еволюціонує й мовознавча наука: з'являються нові лінгвістичні теорії, модерні напрями мовознавчих досліджень, новітні вектори наукових пошуків. При цьому кожному сучасному лінгвістові, незалежно від того, яка га-лузь є об'єктом його наукових уподобань, необхідно чітко усвідомлювати: в основі будь-якого лінгвістичного пошуку у вимірах сьогодення лежить традиція – фундамент для кожного нового наукового погляду на мову. Таким фундаментом для багатьох поколінь харківських, та й не тільки, філологів стала наукова традиція, znana як Харківська філологічна школа, що розвивається протягом двохсот років у взаємодії зі світовим мовознавством і має оригінальне обличчя в колі світової філології, відповідаючи на виклики кожного нового етапу цієї науки.

Мета цієї статті – визначити ті домінуючі риси наукової школи харківських мовознавців, що об'єднують представників Харківської лінгвістичної традиції та їхні наукові надбання в єдине явище в історії українського та світового мовознавства, вирізняють Харківську філологічну школу серед інших творчих колективів дослідників-філологів різних поколінь.

У наукових розвідках, присвячених Харківській філологічній школі, здебільшого представлені результати аналізу цієї наукової традиції в аспекті вивчення постатей її основоположника О.О. Потебні й плеяди тих науковців, які своєю діяльністю продовжували визначені ним наукові спрямування, з метою аналізу їхніх наукових надбань та навчальної діяльності [2, 3, 6–10, 12]. На основі узагальнень результатів і висновків таких праць простежимо особливості, що характеризують шлях розвитку наукової думки в царині лінгвістики в Харкові, починаючи з предтечі Харківської філологічній школі та завершуючи сучасним її станом і перспективами.

Філологічна традиція в Харкові мала певні культурно-історичні передумови: функціонування Харківського колегіуму як першого поважного освітнього закладу й наукового центру Слобожанщини, що формував у регіоні інтелектуальне середовище (був створений уже через 70 років після першої згадки про місто Харків у документах), та наявність морального нахненника – філософа й письменника-просвітителя Г.С. Сковороди, що забезпечило наявність значного прошарку грамотних й освічених людей; піднесення духу національного відродження й зацікавленість у національних пам'ятках, документах, народній творчості; нарешті, що значною мірою зумовило вектор розвитку міста, відкриття в Харкові університету (1805) як

осередку науки й культури не тільки в регіоні, але й у всій тодішній державі, із всесвітньо відомими вченими й науковими школами, особливо гуманітарного спрямування. Одним із явищ, сформованих у такому середовищі, стала Харківська філологічна школа, яка виникла на початку XIX століття й стала тією сходинкою, із якої піднялися і О.О. Потебня, і його послідовники, та розвивається вже протягом двох століть.

Харківські вчені розглядали філологію як науку, що охоплювала і власне мову, і суміжні з нею фольклор, етнографію, історію, культурологію та ін. Усе це створювало розуміння філології як синкретичної науки, на відміну від традиції деяких зарубіжних і вітчизняних лінгвістичних шкіл зосереджувати увагу на проблемах граматики. Однак найбільш помітними протягом XIX століття були пошуки у сфері лінгвістики, через що й виділяємо для розгляду насамперед лінгвістичну традицію як найбільш тривалу в часі й багатоманітну у сфері методології й методики дослідження.

Потужного вченого-лінгвіста О.О. Потебню справедливо вважають основоположником Харківської філологічної школи. Він чітко визначив риси, що відрізняють очолюваний ним напрямок від інших. Характерна особливість Харківської філологічної школи – різнобічність наукових інтересів, тісний зв'язок лінгвістики з проблемами суміжних наук: розробка проблем мовознавства та літературознавства на основі досягнень філософії, історії, літературознавства, культурології, етнографії, психології. Мова крізь призму цього зв'язку розглядається як духовна творчість, особливо в працях О.О. Потебні, який разом із Із.І. Срезневським як передвісником цієї наукової традиції та вже у XX столітті Л.А. Булаховським виробив своєрідний і неповторний дух цілого напрямку в мовознавстві.

Учення О.О. Потебні та його школа виникли не на порожньому місці. Фахове викладання мовних дисциплін у Харкові почалося 1726 року в Харківському колеґіумі, програма якого передбачала вивчення слов'янської, грецької та латинської мов, а в 1766 році було відкрито також класи французької та німецької мов [1: 193–195]. Відкриття Харківського університету, де значне місце посіло відділення словесних наук, сприяло створенню традицій лінгвістичної науки й виробленню методики викладання лінгвістичних дисциплін. Так, проф. І.С. Рижський був автором праці «Введение в курс словесности» (1806) – посібника, що неодноразово перевидавався по всій Росії; І. Орнатовський видав працю «Новейшее начертание правил российской грамматики на началах всеобщих основанных» (1810); І.Ф. Тимківський створив працю «Опытный способ к философскому познанию русского языка» (1810). Роботи І.С. Рижського, І. Орнатовського, І.Ф. Тимківського не тільки мали практичні цілі, але й ставили теоретичні питання.

Увага до теорії була викликана загальним станом науки у світі й, напевне, особливо тісними зв'язками Харківського університету з німецькими вченими, що за рекомендацією Й.В. Гете працювали в ньому (у Німеччині на той час була дуже потужна лінгвістична школа). Досить сказати, що Й.В. Гете і В. фон Гумбольдт були почесними докторами цього навчально-го закладу. Тож інтеграція харківських лінгвістичних шкіл у європейський

науковий простір існувала вже з початку XIX століття. Таким чином, Харківській школі філологів від самого початку властива була не тільки широта наукових поглядів, але й широкі зв'язки: вона не замикалася в собі, а щедро ділилася своїми здобутками з іншими. Відкритість школи полягала в тому, що корпус її професорів поповнювався спеціалістами з інших країн (зокрема, Німеччина) і регіонів тодішньої Російської держави, а також у тому, що її представники працювали в інших закладах і привносили її ідеї в інші наукові школи, а також і з вдячністю приймали й розвивали ідеї вчених інших регіонів і країн. Так, А.Л. Метлинський і М.І. Костомаров при відкритті 1834 року Київського університету стали його професорами; Із.І. Срезневський, вступаючи на професорську посаду в Петербурзькому університеті, виголосив промову, яку ми нині знаємо як «Мысли по истории русского языка» (1849), що сформувався в нього ще під час роботи в Харкові. Ще більш інтенсивними такі взаємозв'язки стали в другій половині XIX століття.

Харківські лінгвісти були не тільки на тодішньому європейському рівні, але й висловлювали у своїх працях деякі ідеї, що ввійшли в науковий обіг у Європі тільки наприкінці XIX, а то й у XX столітті. Так, у згаданій праці І.С. Рижського мова розглядається як знакова система, що єднає думку людини й предмет, тобто позамовну дійсність. Слово, на думку вченого, це знак думки, а думка – знак предмета [11: 20, 25–27]. І.С. Рижський висловлює міркування про відмінності в сприйманні й мовному вираженні явищ довкілля різними народами: теза, яку пізніше сформулював і розгорнув В. фон Гумбольдт і якій великого значення надав О.О. Потебня.

Названі вище роботи були присвячені російській словесності, однак уже з другого десятиліття XIX століття серед вихованців університету й людей, причетних до цього шанованого закладу, виникає гурток (а можливо, гурт) людей, які щиро цікавилися проблемами України й української філології. Саме в цей час і зароджується широкий погляд на філологію як синтетичну науку й наукові методи, що охоплювали розлоге коло проблем літератури, фольклору, історії, етнографії тощо.

Про широкий підхід до філологічних питань у Харкові першої половини XIX століття свідчить також те, що одна й та ж особа нерідко виступала і як професор-теоретик, мовознавець, і як поет. Прикладом цього може бути діяльність М.І. Костомарова, А.Л. Метлинського, які були і професорами Харківського, а пізніше Київського університетів, і відомими поетами-романтиками, і авторами наукових праць.

Філологічна спрямованість Харківської школи полягала в тому, що вже в першій половині XIX століття молоді філологи Харкова захоплюються питаннями історії української мови та культури й приділяють значну увагу збиранню фольклорних матеріалів. Так, з'явилася «Запорожская старина» Із.І. Срезневського – фольклорно-історична збірка, що видавалася в 1833–1836 роках у Харкові.

Ще одна особливість Харківської філологічної школи – зацікавленість учених у питаннях слов'язнознавства та слов'янських мов (Із.І. Срезневський був першим доктором слов'язнознавства в тодішній Російській державі).

Другий період у розвитку Харківської філологічної школи пов'язаний з ім'ям О.О. Потебні, лінгвістичні інтереси якого акумулювали й розвивали здобутки попереднього періоду. Учений, широко обізнаний у тодішніх європейських наукових працях, займається проблемами української філології й культурології та створює оригінальну філософську систему історії мови й теоретичних засад мовознавства. Інколи твердять, що О.О. Потебня як виняткова творча особистість не створив школи своїх учнів, але це не так: у науковця було багато послідовників, які, приїжджаючи з різних міст, працювали поруч із ним, переймалися його ідеями та ставали його послідовниками (Д.М. Овсяніко-Куликовський, О.В. Попов, М.Ф. Сумцов, Б.М. Ляпунов, М.М. Дурново, М.С. Дринов та ін.). Зазначений період позначений принципом психологізму в мовознавстві й був співзвучний із європейськими лінгвістичними ідеями молодогограматизму. Наукова спадщина вченого тією чи тією мірою знайшла своє продовження в працях А.С. Будиловича, Л.А. Булаховського, В.В. Виноградова, О.М. Пешковського, М.С. Поспелова, О.І. Соболевського, О.М. Сухотіна та ін. Його вчення – неперегорнута сторінка історії мовознавства: думки О.О. Потебні й сьогодні використовуються й розвиваються в працях із лінгвістики, психолінгвістики, когнітивної теорії мови та літератури.

Іншою важливою рисою Харківської філологічної школи є її тісний зв'язок із практичною діяльністю – викладанням лінгвістичних дисциплін у вищій та середній школах, розробкою питань методики викладання, виховання й підготовки наукових кадрів [5]. Мовознавці Харкова не були тільки кабінетними вченими: їхні роботи були затребувані наукою й освітою та впливали з потреб останніх.

Після утворення Української радянської держави на початку ХХ століття й у зв'язку з упровадженням української мови в усі сфери суспільного й наукового життя, освіти лінгвісти Харківської філологічної школи провадять велику роботу з популяризації та створення наукових праць, словників, підручників і посібників для викладання української мови в середній та вищій школі (ця практична спрямованість є ще одною визначальною рисою Харківської філологічної школи, яка виявлялася вже в ХІХ столітті, коли харківські професори брали активну участь у роботі освітніх закладів – гімназій, жіночої недільної школи Х.Д. Алчевської, релігійних закладів). У цей час при Харківському інституті народної освіти імені О.О. Потебні створюється Харківська науково-дослідна кафедра мовознавства, яка займається розробкою теоретичних питань україністики. Провідними вченими-філологами цього часу в Харкові були Л.А. Булаховський та О.І. Білецький. Висновком щодо діяльності українських мовознавців першої половини ХХ століття, у тому числі харків'ян, цілком може слугувати думка відомого українського мовознавця М.А. Жовтобрюха в його «Нарисі історії українського радянського мовознавства (1918–1941)» про те, що українська мовознавча наука того періоду «відіграла позитивну роль у розвитку української мови, уніфікації її єдиних літературних норм, формуванні її структурно-функціональних

стилів, заклала методологічні основи подальшого всебічного розвитку і розвитку українського мовознавства» [4: 249].

Під час війни Харківське філологічне співтовариство зазнало значних втрат (загинули на фронті; емігрували; одразу після війни багато харківських учених працювали в інших регіонах України, у тому числі в Києві). Та ще не закінчилася війна, а університет і педінститут розгортають свою навчальну роботу. Брак викладацьких кадрів зумовлював те, що ряд викладачів працювали в обох навчальних закладах. Одразу після визволення міста розгортається робота з відновлення університету як важливого наукового осередку: виділяються й ремонтуються нові приміщення, збираються кадри, формуються лінгвістичні кафедри в Харківському державному університеті імені О.М. Горького і в Харківському державному педагогічному інституті, що в цей час одержує ім'я Г.С. Сковороди, формується контингент студентів: для молоді, яка не встигла в силу різних обставин здобути середню освіту до війни, створюються підготовчі курси, де працювали провідні викладачі університету. По війні повертаються з фронту і включаються в активну навчальну й наукову роботу викладачі університету, зокрема мовознавці Ф.П. Медведєв, О.М. Фінкель, літературознавець П.П. Вербицький. Інші приїжджають з евакуації.

У 60-ті роки ХХ століття не стало Л.А. Булаховського, який у післявоєнні роки працював в Академії наук України, але залишилися його наукові ідеї й погляди. Тож протягом наступних 20 років на основі здобутків Харківської філологічної школи та досягнень світової лінгвістики формується нова генерація вчених-лінгвістів, передові ідеї яких створили підвалини для формування нових наукових шкіл і напрямків. У харківських лінгвістичних колах розпочинається активне вивчення питань фразеології, що було актуальним не тільки для українського, але й усього радянського мовознавства. Дослідження цього шару мовної системи в підсумку дало ряд кандидатських дисертацій, присвячених питанням взаємодії лексико-семантичного й граматичного рівнів української мови (докторська дисертація з лексикології Л.А. Лисиченко, витоки якої були пов'язані з попередньою зацікавленістю її автора у фразеології; О.А. Олексенко «Іменники з конструктивно зумовленим значенням у сучасній українській мові (генитивна конструкція)» (1987), за результатами якої в 1999 році було видано наукову монографію «Типологія граматично зв'язаних значень слів»), системної організації окремого фрагмента мовної картини світу у фразеології (П.О. Редін «Фразеологізми з просторовим і часовим значенням у сучасній українській мові» (1989)), мотивації фразеологічного значення (І.В. Тимченко «Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць з компонентами-соматизмами *голова, вухо, ніс, язик*» (1990)), окремих фразеологічних груп і полів (О.М. Карауця «Фразеологізми з компонентом *душа* в українській мові» (2000)). У цей же час були підготовлені й захищені докторські дисертації В.С. Калашника та В.Д. Ужченка.

У 70-х роках ХХ століття майже одночасно виходять три ґрунтовні наукові розвідки, що започаткували відповідні лінгвістичні традиції: праці зі

структурно-семантичного синтаксису (С.І. Дорошенко про безсполучникові складні речення української мови й Г.Ф. Калашникова із синтаксису російської мови), із структурно-семантичної й когнітивної лексикології (Л.А. Лисиченко про багатозначність віддіслівних іменників в українській мові), з історії української лексики (О.Г. Муромцева). Кафедра української мови ХНПУ імені Г.С. Сковороди встановлює наукові зв'язки з Інститутом мовознавства імені О.О. Потебні АН УРСР, зокрема з відділом теорії української літературної мови та з його завідувачем доктором філологічних наук, професором М.А. Жовтобрюхом, а також із відділом стилістики та культури мови через завідувача доктора філологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України С.Я. Єрмоленко. Із того часу посилюються контакти через конференції, апробації дисертацій, опонування, рецензування тощо. Від Інституту прокинуто місточок до Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Л.І. Мацько), до Київського національного університету імені Т. Шевченка (А.К. Мойсеєнко, Л.І. Шевченко), а далі – з іншими містами й університетами.

Із відкриттям у ХНПУ імені Г.С. Сковороди в 70-ті роки ХХ століття аспірантури, а в 80-ті роки – докторантури як основного джерела підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та із зміцненням контактів та співпраці з Інститутом мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, а також іншими науковими центрами харківські лінгвісти продовжили свій поступ у сучасних лінгвістичних дослідженнях. У 90-х роках ХХ століття на факультеті української мови та літератури було відкрито спеціалізовану вчену раду із захисту докторських дисертацій з української, російської мов і російської літератури (у Харківському державному університеті імені О.М. Горького спеціалізована вчена рада з філології була створена одразу після війни). Діють аспірантура й докторантура й на кафедрі української мови ХНУ імені В.Н. Каразіна, помітно збільшивши останнім часом кількість захищених дисертацій.

Сьогодні обидва основних лінгвістичних центри Харкова – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна та Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди мають свої фахові наукові видання – збірник наукових праць «Лінгвістичні дослідження», що видається з 1988 року, та «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія». Крім того, Харківське історико-філологічне товариство продовжує багатолітню традицію випуску свого друкованого органу. У лінгвістичних розвідках, що виходять у них, віддзеркалюється плідність наукової роботи сучасних харківських лінгвістів (аспірантів, докторантів, досвідчених науковців), послідовних у збереженні найкращих традицій Харківської філологічної школи.

Понад 200 років минуло після виходу у світ праць із російської словесності та загального мовознавства перших професорів Харківського університету, традиції комплексного підходу до філологічних явищ, закладені ними й першими професорами – випускниками університету, розвиваються в наші дні. Триває безперервна й при цьому постійно оновлювана

традиція дослідження поетичного та взагалі художнього мовлення поряд із традиційними сучасними методами аналізу – антропоцентричного як загальнометодологічного в різних виявах – когнітивному, текстотрицентричному, функціонально-естетичному. Гармонійне й логічне поєднання цих принципів наявне й у працях нинішніх лінгвістів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (д. ф. н., проф. А.М. Нелюба «Експліцитна й імпліцитна економія в словотвірній номінації української мови»; к. ф. н., доц. М.І. Філон, дослідник динаміки семантики епітетних структур в українській ліриці 1900–1930-х років, та ін.) і Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (д. ф. н., проф. К.Ю. Голобородько, дослідник концептосфери поетичного світу Олександра Олеся із застосуванням методів когнітивістики; д. ф. н., проф. О.О. Маленко, у колі наукових інтересів якої центральне місце посідає вивчення функціонально-стилістичних особливостей української поетичної мовтвочності в параметрах естетичних практик ХІХ–ХХ століть і початку ХХІ століття в аспекті виявлення й опису цінностей буття, закладених і зреалізованих у кожній з естетичних програм у їхній динаміці; д. ф. н., проф. О.О. Скоробогатова, дослідниця поетичного потенціалу російської граматики, зокрема морфологічних категорій та лексико-граматичних розрядів імені та ін.).

Усе це є виявом ще однієї визначальної риси Харківської філологічної школи – динамічності, що буде забезпечувати дальший поступ харківської філологічної науки й лінгвістичної традиції зокрема. Наявність же нової генерації докторів наук, професорів, реальних і потенційних, є свідченням того, що лінгвістичні традиції Харківської філологічної школи є невичерпними й невичерпними.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Багалій Д.І.** Історія Слобідської України / Передмова, коментар В.В. Кравченка; Художник, упоряд. іл. В.О. Ріяка. – Х.: Основа, 1991. – 256 с. (Серія «Пам'ятки історичної думки України»).
2. **Голобородько Я.Ю.** В ореолі інтелектуальності: соціумні й наукові грані Дмитра Овсяннико-Куликовського // Голобородько Я.Ю. Південний ареал. Консорціум літературної Таврії: роман-монографія / Я.Ю. Голобородько. – К.: Факт, 2007. – С. 12–32.
3. **Дорошенко С.І.** Естафета поколінь Харківської філологічної школи в педагогічному університеті / С.І. Дорошенко // Від бароко до постмодерну: Збірник наукових праць кафедри української та світової літератури. – Харків, 2005. – С. 314–322.
4. **Жовтобрюх М.А.** Нарис історії українського радянського мовознавства (1918–1941) / АН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Відп. ред. В.М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1991. – 260 с.
5. **Лисиченко Л.** Роль Харківської філологічної школи в запровадженні української мови як державної в 20–30-ті роки ХХ ст. / Лідія Лисиченко, Тетяна Лисиченко // Український світ у наукових парадигмах. – Харків: ХІФТ, 2014. – Вип. 1. – С. 100–107.
6. **Лисиченко Л.А.** Ізмаїл Іванович Срезневський (1812–1880) / Л.А. Лисиченко, Т.Ю. Лисиченко // Лінгвістичні дослідження. – 2012. – Вип. 34. – С. 3–9.
7. **Лисиченко Л.А.** Федір Пилипович Медведєв (до 100-річчя від дня народження) / Л.А. Лисиченко // Лінгвістичні дослідження. – 2013. – Вип. 35. – С. 271–274.
8. **Лисиченко Л.А.** Біля витоків харківської філологічної традиції // Ці невичерпні глибини мови: монографія / Л.А. Лисиченко. – Х.: Основа, 2011. – С. 246–294.
9. **Лисиченко Т.Ю.** Леонід Арсенійович Булаховський (до 125-річчя від дня народження) / Т.Ю. Лисиченко // Лінгвістичні

дослідження. — 2013. — Вип. 35. — С. 275–280. 10. **Педченко Л.В.** Из філологічної спадщини Харківського університету / Л.В. Педченко, М.І. Філон // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2012. — № 994. Сер.: Філологія. — Вип. 64. — С. 276–281. 11. **Рижский И.С.** Введение в круг словесности, сочиненное в Харьковском университете и служившее руководством бывших в оном в 1805 г. публичных чтений, предшествовавших науке красноречия : В 2 ч. — Х. : Тип. ун-та, 1806. — 108 с. 12. **Синявський О.Н.** Потєбня як дослідник мови / О.Н. Синявський // Записки Харківського інституту народної освіти імені О.О. Потєбні. — Т. III. — Х., 1928. — С. 14–18.

Лисиченко Тетяна Юріївна — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Україна, 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2.

E-mail: lysychenko.tatjana@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0838-514X>

Lysychenko Tetiana Yuriivna — Candidate of Philology, Associate Professor at the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, 61168, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.